

ROBERT A. HEINLEIN
LUNA E O DOAMNĂ REA

SF MASTERS

„O explorare a «anarhismului rațional», cum îl numește Heinlein, scrisă din punctul de vedere al unui locuitor al Lunii [...] Inventivitatea autorului este impresionantă ca întotdeauna.”

The Guardian

„Un roman care clocotește de politică, umanitate, pasiune, speculații tehnice inovatoare și credința fermă în urmărirea libertății Omului.”

Analog Science Fiction & Fact

„Neîndoielnic, unul din cele mai influente trei romane libertariene ale ultimului secol.”

Jeff Rigenbach

„Un experiment filosofic și în același timp un roman de aventură, un spațiu fictiv în care probleme politice sunt puse sub semnul întrebării.”

Adam Roberts, *Infinity Plus*

„Poate că există povești despre conflicte interplanetare cu efecte speciale mai bune și bătălii mai flamboiante, dar vă va fi greu să găsiți una pe jumătate la fel de inteligentă ca acest roman scilipitor al domnului Heinlein.”

Ted Gioia

ROBERT A. HEINLEIN

LUNA E O DOAMNĂ REA

Traducere din limba engleză și note
de Antuza Genescu

PALADIN

Partea întâi

Un geniu electronic
cu simțul umorului

Capitolul 1

Aflu din *Lunaia Pravda* că membrii Consiliului din Luna City au votat, la prima lectură, legea examinării, autorizării, inspectării – și impozitării – vânzătorilor de alimente de pe teritoriul municipalității. Și mai aflu că diseară se ține o mare întrunire pentru organizarea conferinței intitulate „Fiii Revoluției”.

Bătrânul meu m-a învățat două lucruri: „Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala” și „Nu te lăsa păcălit”. Politica nu m-a interesat niciodată. Însă luni, 13 mai 2075, eram în Complexul Autorității Lunare, în vizită la computerul principal, Mike. În fundal, celelalte computere șușoteau între ele. Mike nu era numele lui oficial; așa îl poreclisem eu, după Mycroft Holmes, personajul dintr-o povestire pe care dr. Watson o scrisese înainte de-a înființa compania IBM. Personajul acela nu făcea decât să stea și să cugete – exact ca Mike. Mike era un adevărat geniu, cel mai inteligent computer pe care l-ați întâlnit vreodată.

Dar nu și cel mai rapid. În Laboratoarele Bell din Buenos Aires, jos, pe Pământ, există unul de zece ori mai mic decât el, care aproape că-ți dă răspunsul înainte de a-i pune tu întrebarea. Dar ce contează dacă primești răspunsul într-o microsecundă și nu într-o milisecundă, câtă vreme e corect?

Nu că Mike ar da neapărat răspunsul corect; nu era cinstit pe de-a-ntregul.

Când a fost instalat pe Lună, era doar o mașinărie gânditoare, cu logică flexibilă: „Supraveghetor multioptional, logic, multievaluator, marca IV, mod. L”, din clasa HOLMES PATRU. Calcula traiectoriile balistice ale cargoboturilor fără pilot și le controla catapulta. Activitatea aceasta îi ocupa sub unu la sută din capacitate, iar Autoritatea Lunară nu tolera trândăveala. Îl îndopa cu hardware – unități de decizie-acțiune care îi permiteau să controleze alte computere, bănci de date peste bănci de date cu memorie suplimentară, alte bănci de date cu rețele neuronale asociative, generatoare de numere aleatorii, formate din douăsprezece cifre, o memorie temporară de foarte mare capacitate. Creierul omului are aproximativ zece la puterea a zecea neuroni. După trei ani, Mike avea încă o dată și jumătate mai mulți neuristori.

Și s-a trezit la viață.

N-am de gând să dezbat problema dacă o mașinărie poate să aibă „cu adevărat” viață, să fie „cu adevărat” conștientă de sine. Are un virus conștiință? Nici. Dar o stridie? Mă îndoiesc. O pisică? Cu siguranță. Un om? Nu știu cum stă treaba cu voi, *tavarișci*, dar eu sigur am. La un moment dat, pe parcursul evoluției de la macromolecule la creierul omenesc, a intervenit conștiința de sine. Psihologii susțin că apare automat, ori de câte ori creierul atinge un număr foarte mare de circuite asociative. Nu văd nicio diferență între circuitele bazate pe proteine și cele pe platină.

(„Suflet”? Un câine are suflet? Dar un gândac?)

Îmi aduc aminte că de la bun început, chiar dinainte de a fi îmbunătățit, Mike a fost special conceput ca

să răspundă la întrebări pe baza unor date insuficiente, ca orice om; asta înseamnă cuvintele „multioptional” și „multievaluator” din denumirea lui. Așa că Mike a pornit de la „liberul arbitru” și a acumulat tot mai mult, pe măsură ce i se aduceau îmbunătățiri și învăța. Nu-mi cereți să vă spun ce înseamnă „liber arbitru”. Din partea mea, dacă vreți să credeți că Mike pur și simplu arunca la întâmplare numere în aer și schimba circuite între ele ca să le potrivească, n-aveți decât.

Pe atunci, Mike era dotat cu circuite *voder-vocoder*, pe lângă aparatura de citire și tipărire și unitățile de decizie-acțiune, și înțelegea nu numai programarea clasică, ci și limbajul Loglan¹ și engleza. Știa și alte limbi, făcea traduceri tehnice și citea întruna. Dar când i se dădeau instrucțiuni, era preferabil să se folosească Loglan-ul. Dacă îi vorbeai în engleză, îți dădea rezultate bizare; natura polisemantică a cuvintelor englezești le lăsa circuitelor opționale ale lui Mike o marjă de libertate prea mare.

Iar Mike prelua întruna noi sarcini interminabile. În mai 2075, pe lângă controlul traficului robotizat și al catapultei, calcule balistice și/sau comanda navelor cu echipaj uman, Mike controla întregul sistem telefonic de pe Lună și transmisiile audio/video între Lună și Pământ, se ocupa de furnizarea aerului și a apei, de reglarea temperaturii, a umidității și a canalizării din Luna City, Novy Leningrad și câteva orașe subterane mai mici (nu și de Hong Kong Luna), ținea contabilitatea și făcea statele de plată pentru Autoritatea Lunară și, prin contract, pentru numeroase firme și bănci.

¹ Prescurtare de la *logical language* (limbaj logic).

Unele rețele logice se defectează. Un sistem telefonic supraîncărcat se poartă ca un copil speriat. Mike nu avea probleme niciodată. În schimb, dobândise simțul umorului. La un nivel destul de scăzut. Dacă ar fi fost om, n-ai fi îndrăznit să te pui cu el. Ideea lui de farsă extrem de amuzantă ar fi fost să te arunce din pat sau să-ți pună praf de scărpinat în costumul presurizat.

Cum nu avea dotarea necesară pentru asemenea poante, lui Mike îi plăcea să dea răspunsuri aiurea, lipsite de logică, sau să facă farse, cum ar fi să emiță un cec în valoare de 10.000.000.000.000.185,15 de dolari de-ai Autorității din Luna City pe numele unui om de serviciu din birourile acestei instituții când, de fapt, doar ultimele cinci cifre reprezentau suma corectă. Mike era un puști nemaipomenit și adorabil, care crescuse prea mult și trebuia tras de urechi câteodată.

Farsa cu cecul a făcut-o în prima săptămână din mai, iar eu a trebuit să-l depaneze. Eram liber-profesionist, nu apăream pe statele de plată ale Autorității. Poate că v-ați dat seama și voi, poate că nu, dar vremurile s-au schimbat. În trecut, în zilele acelea grele, mulți condamnați își ispășeau pedeapsa, apoi continuau să lucreze pentru Autoritate în aceeași meserie, bucuroși că primesc un salariu. Dar eu m-am născut liber.

E o mare diferență. Unul dintre bunicii mei a fost deportat din Joburg pentru că fusese autorul unui atac armat și nu avusese permis de lucru, celălalt, din cauză că se implicase în activități subversive după Războiul Petardelor Umede. Bunica dinspre mamă pretindea că venise cu nava mireseilor, însă eu am văzut documentele: fusese înrolată (cu forța) în Corpul de Pace, asta însemnând exact

ceea ce vă închipuiți: delincvență juvenilă feminină. Cum se măritase de tânără (în clarul Stone) și împărțea șase soți cu încă o femeie, identitatea bunicului meu e o necunoscută. Dar așa au fost multe lucruri, iar eu sunt mulțumit cu bunicul pe care mi l-a ales ea. Cealaltă bunică a mea, tătăroaică născută lângă Samarkand, fusese condamnată la „reeducare” pe Oktiabrskaja Rievoliutsia, apoi a plecat „voluntară” să colonizeze Luna.

Tata susținea că avem străbuni îndepărtați încă și mai „distinși”: o strămoașă spânzurată în Salem pentru vrăjitorie, un stră-stră-stră-străbunic tras pe roată pentru piraterie și o altă strămoașă deportată la Botany Bay, cu prima navă trimisă acolo.

Sunt mândru de străbunii mei și, chiar dacă am lucrat pentru Gardian, am refuzat să apar pe statele lui de plată. Poate că unora refuzul meu le pare neînsemnat, din moment ce am devenit valetul lui Mike chiar din ziua când a fost despachetat. Dar pentru mine contează. Puteam oricând să refuz să lucrez și să-i spun Gardianului să se ducă dracului.

Pe lângă asta, un liber-profesionist e mai bine plătit decât un angajat în serviciul civil al Autorității. Specialiștii în computere sunt greu de găsit. Câți locuitori ai Lunii s-ar putea duce pe Pământ și ar putea rămâne nespitalizați timp suficient pentru a urma cursurile de specializare în computere? Și câți ar muri?

Cunosc eu unul. Pe mine. Am fost deja de două ori pe Pământ, prima oară, trei luni, a doua oară, patru, și m-am specializat. Dar pentru asta am făcut antrenamente obositoare și exerciții în centrifugă, am purtat greutatea chiar și în pat, iar pe Pământ nu mi-am asumat niciun risc. Niciodată nu m-am grăbit, n-am urcat scări, n-am făcut nimic care să-mi

solicite inima. La femei nici măcar nu m-am gândit; nici nu încăpea discuție, la gravitația de acolo.

Majoritatea lunarilor nici n-au încercat să părăsească Bolovanul. Era prea riscant pentru orice individ care stătuse pe Lună mai mult de câteva săptămâni. Specialiștii tereștri trimiși să-l instaleze pe Mike aveau contracte pe termen scurt, care prevedeau plăți suplimentare. Și-au făcut treaba repede, înainte ca schimbarea fiziologică ireversibilă să-i exileze la 400.000 de kilometri depărtare de casă.

Dar, în ciuda celor două cursuri de perfecționare absolvite, nu eram un geniu în computere. Matematicile superioare mă depășesc. Nu aveam pretenții nici de inginer electronist, nici de fizician. Poate că nu eram cel mai bun microelectronist de pe Lună, iar psiholog cibernetician, în niciun caz.

Cu toate astea, știam, cu siguranță, mai multe despre lucrurile astea decât un specialist – sunt bun la toate. Puteam să țin locul unui bucătar fără să întrerup comenzile sau să-ți repar costumul de suprafață și să te aduc înapoi în ecluză viu și nevătămat. Mașinăriile mă simpatizează. Și mai am un avantaj față de ceilalți specialiști: brațul stâng.

Vedeți voi, îmi lipsește de la cot în jos. Așa că am douăsprezece brațe stângi specializate, plus unul care arată și pare a fi din carne când îl pipăi. Folosind modelul potrivit pentru brațul stâng (numărul trei) și cu ochelarii-lupă stereo, pot face reparații ultramicrominiaturale, care te scutesc de efortul demontării unor componente, pe care să le trimiți apoi pe Pământ, la fabrică, pentru că numărul trei e dotat cu micromanipulatoare la fel de fine ca acelea folosite de neurochirurgi.

Așa că au trimis după mine, ca să aflu de ce voia Mike să azvârle pe geam 10 milioane de miliarde de dolari de-ai Autorității și să repar defectiunea înainte ca el să apuce să plătească și altcuiva vreo sumă aberantă.

Am acceptat – urma să fiu plătit în plus pentru orele suplimentare, dar n-am verificat circuitele – logic, acolo ar fi trebuit să fie defectiunea. Odată intrat la Mike, am încuiat ușa, am lăsat uneltele deoparte și m-am așezat.

– Bună, Mike.

– Bună, Man.

– Spune-mi ce știi.

Mike a avut o ezitare.

Știu, mașinăriile nu ezită. Dar nu uitați că Mike fusese proiectat să lucreze cu date incomplete. În ultimul timp se autoreprogramase ca să poată sublinia prin tonalitatea folosită anumite cuvinte; ezitățile lui erau teatrale. Poate că-și petrecea pauzele amestecând numere la întâmplare, ca să vadă cum se potrivesc cu datele din memoria lui.

– „La început”, a intonat el, „Dumnezeu a creat cerul și pământul. Pământul era neorânduit și pustiu, iar deasupra abisului era întuneric. Și...”

– Stai! Anulează. Ia totul de la zero.

Ar fi trebuit să știu că nu trebuia să-i pun o întrebare generică. Mi-ar fi putut recita întreaga *Enciclopedie britanică*. De la sfârșit la început. Și ar fi continuat cu fiecare carte de pe Lună. Într-o vreme, putea citi numai microfilme, dar spre sfârșitul lui '74 fusese echipat cu un scanner nou, dotat cu suporturi-ventuze pentru manevrarea hârtiei, și de atunci citește tot.

– M-ai întrebat ce știu.

Indicatoarele luminoase binare s-au aprins și s-au stins – Mike chicotea. Putea râde cu ajutorul veder-ului, scoțând un sunet oribil, pe care însă îl păstra pentru lucrurile cu adevărat amuzante, cum ar fi o calamitate la scară cosmică.

– Ar fi trebuit, am continuat eu, să te întreb: „Ce noutăți ai mai aflat?” Dar nu-mi citi ziarele de azi; a fost doar un salut prietenesc, plus invitația de a-mi spune orice crezi că m-ar interesa. Altfel, anulează programul.

Mike a căzut pe gânduri. Era cea mai ciudată combinație de copilăș nevinovat și bătrân înțelept. Nu avea instincte (*nu cred* că ar fi putut să le aibă), trăsături înnăscute, educație umană, experiență de viață în sensul omenesc al cuvântului, dar stoca date peste date, mai multe decât un regiment de genii.

– Glume? a sugerat el.

– Hai să auzim una.

– Ce asemănare există între un fascicul laser și un caras?

Mike știa ce e laserul, dar unde-o fi văzut el carasi? În filme, bineînțeles, și dacă aș fi fost destul de neghiob să-i pun întrebarea, ar fi fost în stare să-mi debiteze mii de propoziții despre ei.

– Mă dau bătut.

I-au pâlپăit luminițele.

– Niciunul nu poate fluiera.

Am scos un geamăt.

– Trebuia să mă aștept la asta. Dar tu probabil că ai putea face un fascicul laser să fluiera.

Mi-a replicat imediat:

– Da. Ca reacție la un program de acțiune. Deci nu e amuzantă gluma?

– A, n-am spus asta. Nu-i rea deloc. Unde-ai auzit-o?

– Am inventat-o, a răspuns cu glas timid.

– Tu?

– Da. Am luat la rând toate ghicitorile pe care le cunosc, 3.207 în total, și le-am analizat. Am folosit rezultatul într-o sinteză aleatorie și mi-a ieșit poanta asta. Chiar e amuzantă?

– Păi... este, atât cât poate fi o ghicitoare. Am auzit altele și mai rele.

– Hai să discutăm despre natura umorului.

– Bine. Atunci hai să începem discuția cu o altă glumă de-a ta. Mike, de ce i-ai spus casierului Autorității să plătească zece milioane de miliarde de dolari unui angajat de categoria a șaptesprezecea?

– Dar nu i-am spus.

– Nu, pe naiba. Am văzut dovada cu ochii mei. Să nu-mi zici că s-a bălbăit imprimanta de tipărit cecuri. Ai făcut-o intenționat.

– A fost 10 la puterea a 16-a, plus 185,15 dolari ai Autorității Lunare, replică Mike cu un aer virtuos. Nu cât ai spus tu.

– Ăăă... bine, au fost zece milioane de miliarde, plus suma care i se cuvenea omului. De ce?

– Păi n-a fost amuzant?

– Poftim?! O, a fost foarte amuzant! Le-ai pus pe jar pe VIP-uri, de la Gardian până la Administratorul adjunct. S-a dovedit că împinge-mătură ăla, Serghei Trujillo, e un tip tare șmecher – a știut că nu poate încasa cecul, așa că l-a vândut agenției colectoare. Cei de acolo nu știu dacă să i-l răscumpere sau să emită o notificare de anulare. Mike, tu îți dai seama că dacă l-ar fi putut încasa, Trujillo ar fi pus stăpânire nu numai pe Autoritatea Lunară, ci și pe toată Luna și întreg Pământul, ba i-ar fi rămas și bani de buzunar? E înfiorător. Felicitări!